
Слободан ЛАЗОВИЋ

ТРИ ПРИЧЕ

ЖЕНСКА ЛОЗА

Кад су ме одвели да видим сто деведесет седмогодишњу Јелисавету Очић, потврдио ми се из пресећања долутали утисак да јој је кожа уштављена и исецкана ножем трпљења и времена. Њена чукун-унука Стака Певчић, код које је први пут дошла, пожали се да Јелисавета не воли да седи у кући, само тумара по дворишту, а у кући спава.

Рекли су ми и да не воли много да прича. Зато сам се само представио Јелисавети Очић и прићутао. Баба ведро седе на високу трпезаријску столицу и обе руке стави на штап пободен у тепих. Стака Певчић још додале да баба никако неће да седне у фотељу.

Питао сам се како иوسي своју старост. Али ћутао сам пред створењем које је из света мојих прадедова и прабаба, из историје која је смештена у књиге и не очекује се изван њих.

Двојека Јелисавета Очић је почела сама да прича, очито научена уобичајеним и честим запиткивањима о чему и како да прича.

— Кажу да имам преко сто деведесет година. Испитивали су ме и тако записали. Ја мислим још више. Много.

После последње речи застаде, разумевајући да слушаоцу ваља оставити довољно времена да испрати ток речи и ток мисли, и споји то, заокружи, да не би оштетио причу, себе и говориока, а бразде, које су полазиле од уста ка крајевима доње вилице, постадоше дубље.

— Три пута сам се удавала. Родила сам шеснаесторо деце. Жива ми је ћерка у Слатини, једино је она око сто. Три-четири рата је било. Много.

И опет су бразде укочено нишаниле крајеве вилице а Јелисавета Очић ћутала.

— Било нас је шест сестара и два брата, што памтим. Један је брат погинуо још пре оног тамо рата. Остали су помрли још млади. Само сам ја жива.

Ућута Јелисавета Очић, спусти главу на руке и задрема. Мук нам напуни уста. Подуже остадосмо тако, између речи и тишине мртвосани.

Стака Певчић притешњеним гласом исприча да се њен чукун-деда Софроније Очић оженио Јелисаветом кад је имао деведесет година. Њој

Слободан Лазовић је рођен 1946. године у Качулицама, Чачак. Завршио је Филозофски факултет у Скопљу. Ради као новинар у „Магнохрому“ Краљево. Ово су прве приче које објављује.

је то био трећи брак. Морала је да се уда због глади. Две сестре и брат, најмлађи, умрли су јој од глади. У том браку је рођена и прабаба Стаки-на која живи у Слатини и има скоро сто година.

— Напаћено је то. Деца су јој поумирала и изгинула. А, опет, памет и здравље је добро служе, заврши Стака Певчић.

После се договорисмо да аутомобилом пребацим чукун-бабу Јелисавету Очић код јединог живог њеног детета, скоро стогодишње кћерке у Слатини. Питам је боји ли се вожње?

— Не бојим, вели. Ничега више.

Питам је да ли зна где јој живе прауници и чукун-уници?

— Не знам, каже. Не памтим. А није ни важио где, већ како, какви су? Живот је важан, разумеш?

Мислим да сам разумео.

Понудили смо чукун-баби место напред. Сместила се задовољно. Аутомобил је незасито ждерао метре и иза себе, као змија, није остављао ништа. Румена погача дана била је све печенија и ближа. Чукуи-баба је гледала право напред, околина је није уопште занимала. Гласиа утроба мотора и фијук препаднутог ветра јели су нашу тишину.

Ваљда сам се налазио у стању подељене свести, на вожњу и размишљање, када ми се учини да чујем песму, тихану и јасну, као после одживљених самоћа и испране туге. И мада сам знао да у колима немам радио, погледах на празно место за његово уграђивање. Узбуђен собом поверовах да не чујем добро. Притајих се. Чујем песму, не знам мелодију, не распознајем речи, али чујем јасан глас и песму. Окретох се и испитивачки погледах Стаку Певчић.

— Баба пева. Воли да пева, рече Стака Певчић.

И стварно, певала је Јелисавета Очић јасним гласом из прошлог века, гледајући право напред. Лепим и јасним гласом.

Да ли је то била нека њена дугачка песма или се понављала не знам, али певање се одужи. Притајих ауто и себе да слушам.

Кад је завршила певање рече:

— Ја тако. Пева ми се.

Сад је, можда, расположена, помислих, и више желећи да питам него мислећи шта питам, рекох:

— Кад вам је, бако Јелисавета, било најтеже?

— Кад ми је умрла моја друга Властимирка. Плакала сам три дана. Она је била последња која је знала о чему причам и познавала оне о којима причам. Сад сам сама, као за себе говорила је. Само ја и песма.

Учини ми се да последње речи излазе из аутомобила и лете у свим правцима.

— А кад су вам нестајала деца, пустих осицу суда о њеном слабом памћењу.

— Моја деца имају своју децу. И она своју.

И двовека Јелисавета Очић наслони се на седиште и ућута. Ућутах и ја и загледах се у пут испред себе. Ауто је мотао змију пута а изнад глава су нам бесциљно стајали кров и небо.

ДЕСЕТ ДАНА ЉУБИЦЕ МИЛЕВЕ

Прво се избистри Ибар, па поскупе дуван. Обоје у недељи када замирише тек скувани ајвар, од великих плавих патлицана и меснате црвене паприке. Новине су писале о ретким несрећама и расправама на многобројним састанцима.

Нико тачно није знао где је Бранко Врисак сусрео своју позамашну жену од које се не одваја већ целу седмицу и пред свима понавља: „То је Љубица, моја Милева“. И ништа више, смеју се обоје дуго и слатко.

Од када се она појавила нестаде врисака, по њима је Бранко и добио надимак, од којих се кидала врева дневна или ноћно шуморење, при кратком бављењу напољу, између две кафане. Нарочито је подврискивао испред три нова кафића, у реду, пружајући руке унутра да, за то, попије и говорећи: „Нека, нека“.

Првог дана октобра, свеж и уредан, Бранко Врисак доведе од преко пута на трг фотографа, пребаци руку преко рамена своје тек регистроване жене и поче да понавља: „Сликај, сликај“. Промени место и понови: „Сликај, сликај“. И кад ознојени фотограф рашири руке као знак да више нема филма, Бранко Врисак, ко зна од кога добијених и када, извади сто марака и смејући се пружи му их.

Од тада Бранко и његова Љубица несталоше. За два дана појавило се више теорија и препречавања о томе куда су се запутили. Једни су поздано тврдили да се Бранко вратио у родно село, други су их оповргавали сликовитом причом како је отишао у род па сад се распашио а они му угађају, трећи кроје према својој памети или према слушаоцима.

Град је био преплављен мрежастим цаковима пуим црвене меснате паприке и грожђем.

Новине су писале о неким погибијама и свађама.

Где, не знам, али сајам моде је одржан и ове године.

Жене у целом граду су хорски мислиле да зимницу ваља што пре оставити, паприка ће бити само скупља.

Коначно, сви сложено и једногласно псују и играче и тренере и неке странце, фудбалере. Не кратко и брзо као у причи, већ опширно и у детаље.

Кад се Бранко Врисак, изненада и сам, појави у граду, тек су биле испражењене улице од журних на посао и пијаци а домаћице још нису кафу замениле пластичним кесама и бригом за ручак. Неочекивано, испеглан и обријан, скоро достојанствено се нађе пред фотографском радњом, завири унутра и врати се те седе за један од четири кафанска стола, одмах ту, на плочнику. Загледа се буљаво у нешто далеко и одћута сва добацавања и обраћања конобара, или не чу.

Тог дана су се на киосцима појавиле нове „Ибарске новости“.

Петак је на тргу пун слабо запослених службеника, забринутих тобоже сељака и намигуши. Трговци, накупци и музичари су углавном у кафанама.

Бранко Врисак се не помери ни када му мали из фотографске радње стави на сто овећи коверат пун фотографија. Оста загледан у нешто далеко и велико, без смешка, не трепћући.

Град је пун црвених, меснатих паприка, грожђа и пластичних кеса.

Троја се, или тројански коњ, крију у околини Мостара.

Хоће ли овај наш синдикат, питају службеници, обезбедити нешто од зимнице?

Сељаци ћуте, гледају и купују опрезно по продавницама, баш у центру. У кафанама пију бучно и псују сочно. И сви имају неке важне и велике послове, паре само што нису пале.

Власник фотографске радње, у шеширу, озбиљно убеђује Бранка званог Врисак да погледа фотографије. „Успеле су“, каже му. Па их вади из коверта и ређа пред њим на столу. И тек кад се увери да се Бранко не помера загледан у нешто далеко и велико, сакупио их и оде у своју радњу.

Поче ветар, благо, да покреће прашину и набацују косу на очи. Још је сунчано, али хладније. Трг се празни, полако.

Страшан крик се проломи тргом, дивље и ненадано. Свет застале, укочи се, ветар појача. Бранко Врисак запењен на тргу, уз нечувене крике, као да је пао одозго, разбацује шаком фотографије свуда око себе, покретима како то чине кумови са ситнишом, и поскакује, скаче у круг. Да није страшног, нељудског кричања, приказ би још био и смешан. Овако, чудан ковитлац гомиле фотографија и захуктале телесине над њима зауставише и онемеше људе. Једино ветар растерује фотографије и закриљује косом лице скакача.

Не би дуго, свет се привикну. Неки се сагињу и узимају фотографије, уз неверицу гледају Бранка са њих и овог на тргу, страшног и разлућеног, и тек онда примећују, као чудо, кротко лице позамашне Љубице Милеве.

Све више без даха, Бранко Врисак је остајао и без гласа.

Људи, зовите милицију, чује се женски глас. Каква милиција, зови хитну помоћ, вели мушки.

Већина почиње да се смеје, окреће леђа и одлази, чудо је прошло. Истом улицом стигоше и кола милиције и санитет.

Власник фотографске радње, у шеширу, приђе опрезно Бранку, дочепа га под мишку, привуче земљи и све се смири. Приђоше и одведоше га у једна од малочас пристиглих кола.

Град је пун пластичних кеса.

Новине су писале о ретким несрећама и седницама.

ЈЕСЕН У КОСИ

Јесен је мање на улици, више се гомила лишћем у врту, криви натрулу ограду, слини.

Миланко Сирчин ће ове јесени умрети, мисли Милан Опанчина, проћелави силиик и прзница, познат у граду колико и страх од њега и потреба да се деси нешто ново.

Миланко Сирчин ће ове јесени умрети, понавља у себи Милан Опанчина, најчешћи посао судова и милиције, а ни свој, ни њихов, ни туђи; живи сведок себе сама, присутан као судбина, као објективна околност, више на слободи него што може бити слободан, мање у затвору него што су суграђани желели. Залетн се, у себи: ту ће бити вајде, па се у маху обрецне на себе и почне попуњавати несталу празнину сећањем.

Издаје се појави Александра Бардаћ, Миланкова свастика. Сећа је се на тренутке, јаке, једре, успаљене, измиче му. На крају ни то не може, укључи телевизор.

С том кретњом му кроз главу пролети: напићу се, напићу је; испод коже му досађује: Миланко Сирчин ће ове јесени умрети. Какво му је то презиме Сирчин? Знам Миланка а не знам ништа о презимену. Сад га не могу питати. Онда устане, погаси, закључа и запне према пијаци.

Пијаца је у јесен пуна грожђа, паприка и чуда у причама. Чуда су се углавном десила и све више су због тога чуда, убедљивија је прича, остала ће се тек десити, до пролећа. Зими и паре нико не спомиње гласно, нема их али су сви сигурни да ће их бити.

Пијаца је барометар живљења, мирење светова у којима се интерес зна унапред, или би тако требало да буде, нужнија од одурности коју ствара све и свашта на њој, свако и нико, гурнута поткрај града да би свима било лакше што је ту, као живот сам: ту је увек а нестаје, једини је а множи се, премештамо га, мењамо, одгуркујемо, тргујемо с њим, и у њему, само, чини се, скуп је, чини се, јевтин је, на крају, затварамо круг, добро је још, ту је.

Тако мисли Милан Опанчина, смркнут према пијаци. У бољим временима, када је имао више беса, пара и косе, кад му надође, до грла, да буде са собом а да није сам, упућивао се у Велики град. Тамо му се чинило да се загнурује у матицу Велике реке, у неки ред у нереду, у обавезност кретања, додиривања, сударања, бесциљног, или са далеким, необавезним циљем, и чинило му се — за добру самоћу потребно је много људи. Јесу ли градови оволики и прављени због човечје самоће и досале, или човеку много треба да их испуни. Ту се смиривао, уравнотежавао, пунио; понекад скоро да му је било лепо. Није га занимало да то дуго траје.

Улазило је свуда где се плаћа и где се не очекује да те неко зове, ни ти моли, а сви су, чинило му се, љубазни. Седао је за већ пуне столове, слушао успут делове туђих разговора и све му се чинило да је у њима и он, најочигледније присутан, а сам, свој. Спавао је мало, између задње чаше после спакованих инструмената добрих и лоших оркестара и шкрипавог буђења трамваја. Тако неколико дана. Онда би му одједном прелило. Једна једина, увек последња, чаша терала га је на гађење, на бес, на немир, на хоћу некога. Тада је тражио Габријелу Поповић, бившу робијашницу, ћутљиву, младу али стрпљиву, стрпљиву од каде до кревета, до краја. Остављао би код ње су своју потребу за самоћом у Великом граду и новац, и враћао се.

По стоти пут мисли Милан Опанчина, смркнут према пијаци, умреће Миланко Сирчин, ни презиме му не знам, одакле ли је, меша му се једрина Александре Бардаћ и млака стрпљивост Габријеле Поповић у глави, у крви, у празним рукама: утопићу се, напићу се, побећи ћу у никуд. Свет му се склања, прикрива се неким својим ситним пословима, гледа га испод ока. И наставља своје, кад прође, као да нико није прошао.

Запиње Милан Опанчина, смркнут, кроз пијац, као да ће до краја света, а неће, зна: у круг ће, док не олабави, док му крв не сиђе из главе,

док се не досети шта је то Миланку Сирчиниу, шта ће без Александре Бардаћ и Габријеле Поповић?

Ври сточна пијаца. Повезана стока нишла би, пренахрањена ноћу све избалега, врти се у круг. Кола закрчила све пролазе, запрете, аутомобили, камioni. Људи се крећу према погодбама, у групама, слушају, помажу и одмажу, огледају своје, загледну према зеленој и мрсној пијаци по женама, иду на обалу реке да мокре пред цриопутом децом што скупљају црве риболовцима на излазу канализације из кланице.

Ии један посао не трпи сувишну реч. И она има своју цену, повелику и кобну, понекад, као судбина и живот. За живот је најважније шта се уради, међу људима шта се каже. Зато чешће засмета речено него учињено, живот је један, људи је много. Овде се то зна, иити продаје нити купује свако. Кад се то ипак деси, онда то није право, скрнављење је. А разлика, опет, има сијасет: по нужди, по знању и чувењу, по роби, по парамма, по лукавости, по проициљивости, по живцима, по здрављу и снази. Кратки у било чему плаћају скупље, продају јевтиније.

Милан Опанчина, навикнут да му се склањају, не примећујући никога, задрто зађе у сточну пијацу. Одмах осети да је то нешто друго, да је негде где није до сад, хтеде да успори, да се окрене, па му свеједно; док не налете на лево раме плећатог и темељног сељака у кожном капуту. Запе, стаде, гледа: геца се окреће полако, ни изненађен ни љут, тврд, не говори. Да су неке прошле године изиграо би гана честиту спорост, на спору темељност, на темељно: ко си и одакле? Овако, одмери га и окрете.

И чим пође би му мука. Не од судара и сељачке тврдоће, позли му. Осети да ће да се зноји, да се зноји, да му се глава хлади, празни. За трептај ока присети се једрине Александре Бардаћ и одмах му се забоду у мозак: курва, с понављањем, курва, курва, курва, у истим размацима, курва, курва, курва. А испод тога је неки други мозак, из друге главе, у контра ритму, откуцавао своје образложење: хтела је, да га убије, због имовине, због таме, ја сам слепац, слуга, опрости ми, Миланко, јебем ти, како се зове, Миланко, жив је, смеју ми се, прогоне ме...

И устали корак са откуцајима у мозгу, обневидео, између мрсне и зелене пијаци. Зноји се, прободу га хладноћа па топлина, не може да стане. На пола пута до улице, до Великог града, саже се, пође рукама да се ухвати за главу и стропошта се.

Паде, онесвести се, умре човек, крену пијацом. Људи се окрећу око свога, хтели би да виде али нико не прилази.

Срце, кап, инфаркт, инфаркт, иде пијацом други талац, у више праваца. Свет поче да се згрће около.

Нико да помогне човеку, је л' жив, тискају се напред они из другог и трећег реда.

У том, кожни капут изби сам напред. Приђе Милану Опанчини, подбаци му десни рукав под врат, леви испод колена, подиже га, окрену се лево — десно, искорачи у страну и спусти га на тезгу, на воће. Падеше четири јабуке под ноге запрепашћеној убраћеној сељанци чије је то стално закупљено место.

Овај што је умро, то је Милан Опанчина, поче полако да се разилази пијаца. Ко, ко, расипују се успутни. Ма, умро један, смирује се сточна пијаца.

Убрађена сељанка прикупи на брзну празне гајбе и крену за осталима. Сточна пијаца се последња испразни. Црнпураста деца од кланице зађоше по зеленој пијаци.

Испред кафане, с оне стране улице, пијани нијачарница Дитко псује свима матер ширећи руке увис. Дотатура до средине улице и дрекну пут баракe у врху пијаце: пери, пери. Па се неким спиралним путањама врати у кафану.

Бела амбулантна кола дођоше с вриском сирене. Лепа црнпураста деца отрчаше под дебели хрст поред кланице. Тезге правилно поређане, постројене, са и без надстрешница, одаваху ред и мир. Само на једној, на воћу, педесетак метара од амбулантних кола, лежало је крупно тело некога, скоро преминулог, у тишини разљуђене пијаце и белих мантила из амбулантних кола.